

ישראל עזרת

שנת הקהל

פרשת בא • גליון 165 • התשפ"ג

יוצא לאור על ידי בית המדרש "החיים והשלום" ניר-יוזק

נסיון חריג מלמד על שגרה

בפרשתנו נאמר לישראל שטרם יצאו ממצרים עליהם למול את עצמם וכן להקריב קרבן פסח. בהוראות אלו נצטוו ישראל לגלות מסירות נפש; מילה לפני יציאה ארוכה לארץ לא זרועה, יש בה סכון רפואי (עין נדרים לא ע"א ובשו"ת "חתם סופר" ח"ש משפט סימן קצא), ועשית קרבן הפסח, היתה כרוכה בסכון גבוה לישראל מצד המצרים שלא שתקו על ההנהגה המזלזלת בשה אליל מצרים. ההוראה היתה לקחת את השה בעשור לחדש ולהמתין עמו ארבעה ימים (יב, ו) "והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחדש הזה. ושיטו אתו כל קהל עדת ישראל בין הערבים". הסכנה מפני המצרים החלה עוד לפני השחיטה, ומשך המתנה של ארבעה ימים היה די כדי לעורר הד נרחב בין המצרים ולגלות את אונם שישראל מתכננים לשחוט את אלילם. ואמרו חז"ל שבמהלך ארבעה ימים אלו קשרו את השה לכרעי המיטה, שאינו מקום מכבד, בלשון המעטה, כמו פן ההוראה היתה לצלותו בחוצות, כשהעשן מתמר והריח עולה ומתפשט למרחקים, וכל אלו הגבירו את הסכנה מידם האכזרית של המצרים. והטעם לגלוי מסירות נפש זו מצד ישראל, מובא ברש"י (יב, ו) "...ומפני מה הקדים לקיחתו לשחיטתו ארבעה ימים מה שלא צוה בן פסח דורות? היה רבי מתאבן בן חרש אומר, הרי הוא אומר (יחזקאל טז, ח) ונאעבר עליך ונאראך והנה עתך עת דדים, הגיעה שבועה שנשבועתי לאברהם שאגאל את בניו ולא היו בידם מצות להתעסק בהם כדי שיגאלו שנאמר (שם טז, ז) ואת ערם ועריה, ונתן להם שתי מצות דם פסח ודם מילה שגמלו באותו הלילה שנאמר (שם טז, ו) מתבוססת בדםך, בשני דמים ואומר (זכריה ט, יא) גם את בדם בריתך שלחתי אסיריך מבור אין מים בו. ושהיו שטופים באילילים, אמר להם (יב, כא), משכו וקחו לכם - משכו ידיכם מאילילים וקחו לכם צאן של מצוה".

ויש להבין בדברי רש"י "ולא היו בידם מצות להתעסק בהם כדי שיגאלו", הרי ידועים דברי חז"ל שבזכות ארבעה דברים נגאלו ישראל ממצרים, שלא שנו את שמם, לבושם ולשונם ולא דברו לשון הרע. וכמו פן נהרו בעריות ולא נתערבו בין גויי הארץ. ובמאמר לפרשת שמות הבאנו שהשמירה על אותם ארבעה דברים נעשו במסירות נפש והוכח שהנהגה האלוקית לא סרה חלילה מישראל גם בעמקי הטמאה, וכי אלו לא נחשבו למצות מספיקות כדי להגאל, הרי בפרוש אמרו שבזכותם נגאלו!?

ונראה לומר בפשטות, שאלו הארבעה הם מצוות בשב ואל תעשה, וכדי להגאל נצרכו בני ישראל לעשות גם פעולות של קיום עשה ולכן נתן להם מצוות אלו שהם מצוות עשה. אמנם אם אלו פני הדברים, מדיע לצוותם במצוות של מסירות נפש שיש בהם סכנה והתגרות באויביהם, ודורשות אמץ לב גדול של התמרדות עבד במי שעד לא מכבד היה שולט עליו ורדה בו? ונראה לומר אפן נוסף, שמצוות המילה והפסח, נועדו להיות הוכחה שאותם מעשים טובים שהחזיקו בהם במצרים, לא נבעו מחמת המצב והגורמים הסביבתיים אלא משרש נפשם הטהורה ומהיותם בני המקום ברוך הוא - בני בכורי ישראל. ונבאר דברינו בעז"ה.

אמרו חז"ל (פסחים ק"ג ע"ב) "תנו רבנן, שלשה אוהבין זה את זה, אלו הן, הגרים ועבדים ועורבין". מעתה, היה מקום לטעון שהסבה שבני ישראל, שהיו גם גרים במצרים וגם עבדים למצרים, לא שנו את שמם ואת לבושם ואת לשונם ונהרו בעריות ולא דברו לשון הרע האחד על השני, נבעו מסבה טבעית, של קשר עבדים אלו עם אלו, החיים בחברה נפרדת מהאדונים, וכפי שנוהגים הגרים וטבע המהגרים בכל מקום זר, שמשתדלים לחיות בחברה סגורה ולשמור על זהותם. ואם כן, לא עשו זאת משום היותם בני בכורי ישראל ואינם מהגרים סבה מספקת כדי לגאול אותם ממצרים. ומעתה כאשר לקחו את אלילי מצרים וצלו אותם באש במסירות נפש לקיום צווי השם יתברך, הוכיחו שמעשיהם הטובים אינם תוצאה של לכוף חברתי המאפין עבדים, אלא מחמת היותם בנים למקום ולכן שמרו על הדברים המשתפים לרצונם יתברך. העבדה שכאשר באה הוראה הנוגדת את אמונת פרעה ומבזה את אליליו בחרו להשמע להוראת השם הוכיחו את עבודתם אליו יתברך.

כמו כן במצות המילה הוכיחו שהסבה לכך שמרו על ארבעת הדברים הללו ולא נתערבו בגויי הארץ, אינה מחמת מהגרים השומרים על קשר זה עם זה, אלא מהיותם עבדי המקום ברוך הוא, וכל אחד חרט בבשרו את התקשרותו להשם יתברך. והוכח למפרע ששמירת הדברים נעלים במצרים לא כתוצאה מטבע העבדים, אלא מאהבת השם יתברך ששבועה נכפשה.

ונעתה מצאנו את מקור הדברים שהובאו ברש"י במקילתא (בפרשתנו פרשה ה) ושם מובאת דעה נוספת, שאכן בזכות ארבעה דברים שלא שנו את שמם וכו' נגאלו ממצרים. ומה שנצטוו לקחת את

מחפזר הקדוש

"זרע שמשון"

לרבי שמשון חיים נחמני זיע"א

פסוק (יב, ג) "דברו אל כל עדת ישראל לאמר, בעשר לחדש הזה פרש רש"י וכי אהרן מדבר ונהלא כבר נאמר "אתה תדבר", אלא חולקין כבוד זה לזה, ואומרים זה לזה, למדני, והדבור יוצא מבין שניהם כאלו שניהם מדברים. וכו'. המפרשים דחקו עצמם להכין פגנת רש"י וזכרונו לברכה. ונראה שרש"י הרגיש מדכתוב "דברו" בלשון רבים, דאם בא לומר שידברו שניהם ביחד זה אי אפשר, כדאמרינן בפרק הקורא עומד דבתורה תרי קלי לא משתמעו ומכל שכן בפרשה חמורה כזו, ואם בא לומר שמשוה ידבר ואהרן יפרש כמו שהיו עושים לפני פרעה א"כ היה לו לומר דבר אל כל עדת ישראל כמו שאומר בהתראת הפכות "בא אל פרעה ודברת אליו" שאף על פי שהיה אהרן מפרש דבריו מכל מקום עקר הדבור תלוי במשה. וא"ת שהואיל שבפעם הזאת כלל אהרן עם משה בדבור כמו שפרש רש"י ע"פ "ויאמר ה' אל משה ואל אהרן וכו', משום הכי לא היה יכול לומר דבר ואה"נ שבפעם הזאת נצטוה גם אהרן בדבור זה א"כ הפסוקים סותרים זה את זה שהרי כבר כלל לנו הכתוב (שמות ז, ב) "אתה תדבר את כל אשר אצוה" ועוד שלא מציינו בכתוב אלא (יב, כא) "ויקרא משה לכל זקני ישראל ואינו אומר ויקראו משה ואהרן וכו' ואם איתא שאהרן נצטוה כמו משה למה לא קים אף הוא דבורו של מקום אלא ודאי צ"ל שמה שאומר הכתוב "דברו" בלשון רבים לא היה צווי לשניהם אלא לפי שהם היו רגילים בכך להלק כבוד זה לזה בשאר הזמנים משום הכי אמר להם "דברו" כפי המנהג שלכם ולא בא הכתוב אלא להודיע שבכם, ועוד מדכתוב "דברו אל כל עדת ישראל לאמר" ומהו "לאמר" אי אפשר לומר לאמר לאתרים שהרי כבר בתיב "אל כל עדת ישראל" ואי אפשר לומר לדורות שהרי פסח מצרים בלבד היה מקוה בעשור וטעון הוצאה על המשקוף וכו' משום הכי צריך לומר ש"לאמר" הינו הפרוש של "דברו" "לאמר" זה לזה כפי המנהג שלכם ועולמם לא היה המדבר אלא אחד.

הפסח ארבעה ימים קדם, לדעה זו, כדי לנקותם מעבודה זרה, שהיו שטופים בזה. והנה על אף שבמקילתא נראה שיש מחלוקת, מכל מקום מפרוש רש"י, שחבר את ב' הדעות, נראה משמע שהאחד משלים את השני, ומה גם שידועים דברי רבותינו ז"ל שבדברי אגדה אין מחלוקת אין כאן מקום להאריך.

